

SANOJA, KUMA, ARVOJA – ELÄIMET IHM

JA ASEENTEITA ISVIESTINNÄSSÄ

Todellisuutemme on rakennettu viestinnässä. Eläinystävän kannattaakin tarkastella eläimiä koskevaa viestintää kriittisesti. Millaisia arvoja ja asenteita ne välittävät? Kenen näkökulmasta viestintä on tuotettu ja miten sen halutaan vaikuttavan käsityksiimme eläimistä ja eläin-ihmissuhteista?

TEKSTI | Mari Aro

TODELLISUUTEMME on rakennettu viestinnässä. Luonnossa ei törmää leveys- ja pituuspiireihin, eikä kukaan ole nähnyt mikroskooppisessa oikeudenmukaisuuden molekyyliä, mutta näillä käsitteillä on suuri vaikutus siihen, miten elämme ja olemme. Kielen ja viestinnän luomilla representaatioilla – eli mielikuvilla, jotka edustavat ulkoista todellisuutta – luomme maailmaan mieltä, merkitystä ja järkää.

Koska viestintä sekä heijastaa että rakentaa sosiaalista todellisuutta, näkökulmalla ja sanavalinnoilla on suuri merkitys. Eläinystävän kannattaa tarkastella eläimiä koskevaa viestintää kriittisesti. Millaisia arvoja ja asenteita ne välittävät? Kenen näkökulmasta viestintä on tuotettu? Mitä se haluaa meidän ajattelevan eläimistä ja eläin-ihmissuhteista? Millaisia merkityksiä itse tuotat eläimistä?

Yleisin syntimme eläimistä puhuttaessa on ihmiskeskeisyys. Haluamme joko ajatella, että eläimet ovat eräänlaisia ihmisiä, tai suhtaudumme niihin olentoina, jotka ovat olemassa vain meitä ihmisiä varten.

Eläinten inhimillistäminen

Antropomorfointi, eläinten inhimillistäminen, tarkoittaa ihmispiirteiden peilaamista muunlaisiin eläimeen. Tulkitsemme eläinten toimintaa ihmislähtöisesti ja oletamme, että eläinten motiivit käyttäytyä tietyllä tavalla ovat samat kuin meidänkin. Tutkimusten mukaan nisäkkäiden perustunteet – kuten ilo, suru ja pelko – ovatkin samankaltaisia kuin ihmisillä.

Valitettavasti haluamme peilata eläinten käytökseen myös motiiveja, joihin tarvittavia kognitiivisia taitoja eläimillä ei ole. Tällaisia tunteita ovat esimerkiksi kostonhimo, katumus tai laskelmoiva

julmuus. Yksin kotiin jätetty kissa ei ole koskaan omistajilleen pissimällä sänykyn: kissa on poikkeuksellisessa tilanteessa rauhoittanut itseään merkitsemällä elinpiiriään omalla hajullaan. Säkkituolin palasiksi pureskellut koirat ei häpeä, vaan yrittää eleillään rauhoittaa kiihtynyttä omistajaansa. Eläimen toiminnan kientäminen inhimilliseksi estää meitä näkemästä, mitä oikeasti tapahtuu ja mitä eläin yrittää meille viestiä. Inhimillistämisen sijaan meidän tulisi opetella eläinten kieltä ja viestintää.

Sairasta söpöyttä

Lemmikkien pukeminen ihmisen mielestä suloisiin hörhelövaatteisiin ei ole fiksuja inhimillistämistä, mutta ylivoimaisesti räikein esimerkki inhimillistämistä on eläinten jalostaminen. Ihmissaivat ovat persoja söpöydelle: se vetoaa meihin ja laukaisee meissä hellyyden tunteita ja huolenpidon tarpeen. Söpöys

on kokoelma ominaisuuksia, joista tutkijat käyttävät nimeä *Kindchenschema*, vauvaskeema. Skeemaan kuuluvat esimerkiksi suuret silmät, korkea otsa ja nöpönenä – siis vauvan ja pienen lapsen piirteet. Söpöys selittää, miksi pidämme kissanpennuista, kaneista tai vaikkapa pandoista.

Hinkumme vauvaskeeman täyttäviä, söpöjä lemmikkejä kohtaan on vali-

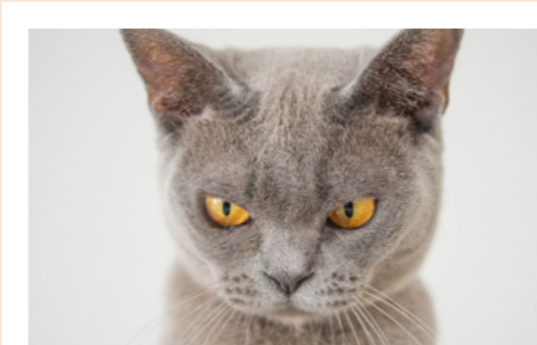
tettavasti johtanut valtaviin ylilyön-teihin lemmikkien jalostuksessa. On jalostettu entistä suurempia silmiä ja entistä nöpömpiä neniä, ja tuloksena ovat esimerkiksi vakavista hengitysvaikeuksista kärsivät, lyttykuonoiset koirarodut kuten mopsit ja ranskanbulldogit. Inhimillistäminen jatkuu edelleen, kun ihmiset sanovat näiden koirien vaikkapa kuorsaavan somasti

ja hymyilevän iloisesti, kun koirat itse asiassa yrittävät saada tarpeeksi happea pysyäkseen hengissä.

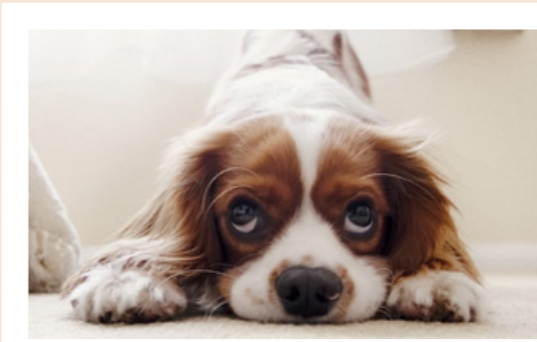
Media ja eläinkieli

Muistatko vielä, miten kesällä 2016 monet meistä huolestuivat orvoista oravanpoikasista ja innostuimme kutomaan niille pipoja pesiksi? Sittemmin oravanpoikasista ei juuri ole puhuttu,

ESIMERKKEJÄ ELÄIMEN INHIMILLISTÄMISESTÄ

Haluamme ajatella, että kissat ovat ihmismäisin termein kuvailtuina itsekkäitä, vaativia ja oikullisia. Siksi kuvat kärtyisen näköisistä kissoista ovat meistä erityisen hauskoja. Ei ihme, että viime vuosien suurin internet-kissatähti oli juuri myrstin näköinen Grumpy Cat.

Vauvaskeeman piirteet kuten suuret, pyöreät silmät ja nöpönenä saavat aikaan paitsi hellyyden tunteita, myös eläinten vahingollista inhimillistämistä.

Kaupunki

Kuvakooste: Kauppatorin ryöstelevät lokit toimivat kuin rikollisjärjestö

Helsingin Sanomat 15.7.2016. Inhimillistettyä eläintoimintaa. Lokit yksinkertaisesti toimivat kuten älykkäät linnut, jotka hankkivat ravintoa elinympäristössään.

Kaupunki

Citykanit ovat vahvistaneet rivejään Helsingissä – istutukset kannattaa suojata juuri nyt

Helsingin Sanomat 4.9.2015. Sanavalinta saa kaniin määrän kasvun kuulostamaan suunnitelmalliselta ja määrätietoiselta: lisääntykäämme, toverit, ja hyökätäkäämme ihmisten istutusten kimppuun! Tällaisia kognitiivisia taitoja kaneilla ei kuitenkaan ole.

Häirikösusi lopetettiin Juvalla

9.12.2010 2:00

Helsingin Sanomat 9.12.2010. Ihmiset toivovat villieläinten pysyvän kaukana erämailla, ja kun eläimet vaikkapa elintilan kutistuksessa tai ravinnon vähennyttyä siirtyvät lähemmäs ihmisasutusta, niistä tulee ongelma. Häirikösusi-termi on rohkeasti ihmiskeskeinen, ja sen avulla alettiin perustella susien ampumisia.

vaikka niitä lieene eläinsuojeluyhdistyksissä hoidossa vuosittain – tosin pipojakin kertyi keräyksessä niin paljon, että vuoden 2016 kuuluisia oravia hoitanut eläinsuojeluyhdistys pärjännee niillä vuosia eteenpäin!

Media nostaa erilaisia asioita julkisuuteen. Median ansiosta olemme tänä kesänä olleet joukolla huolestuneita pörriäisistä: olemme istuttaneet niitykkukia, rakentaneet hyönteishotelleja ja oppineet, miten nuutuneita kimalaisia voisi elvyttää. Tiedotusvälineet ohjaavatkin pitkälti jokapäiväisiä keskustelunaiheitamme ja sitä, mistä aiheista ihmisillä on mielipiteitä. Tiedotusvälineet jakavat tietoa, mutta tekevät myös

valintoja siitä, mitä tietoa jaetaan – ja mikä jätetään julkistamatta.

Mediat pystyvät aihe- ja tekstivalinnoillaan vaikuttamaan siihen, mitä pidämme tärkeänä ja mitä taas turhana tai toissijaisena. Asioita esille nostaesaaan ne myös välittävät asioihin liittyviä arvoja ja asenteita. Kun mediassa kutsutaan espanjansiruetanaa tappajetanaksi, ei ole vaikea päätellä, millaista mielikuvaa etanasta halutaan luoda. Jos susia koskevassa artikkelissa haastatellaan ainoastaan metsästäjiä, välitetään samalla ajatusta siitä, kenen asiantuntemukseen susiasiat kuuluvat. Eläinten arvottaminen uutistekstissä antaa ymmärtää, että arvotuksesta vallitsee yksimielisyys ja se

on vain tosiasia: cityeläimet kerta kaikkiaan ovat ärsyttäviä ja ihmisasutuksen lähistöllä liikkuvat sudet häirikköjä.

Julkiset tekstit, olivatpa ne lehtiartikkeleita, mainoksia tai lakitekstejä, vaikuttavat suuresti siihen, mitä pidämme asioiden luonnollisena ja hyväksyttävänä tilana.

Eläinten luokittelu

Etsiessäni verkkolehdistä esimerkkejä tätä artikkelia varten olin hämmentynyt, kun en tahtonut millään löytää lehtiartikkeleita lehmistä. Hetken päästä minulle valkeni syy: olin selannut artikkelitekstejä kategoriassa ”eläimet ja luonto”, mutta suurin osa lehmiä koskevista

huahuat saivat 2000-luvun alussa nostaessa *Blondin kosto* -elokuvesta. Viime vuosina siperianhuskyjen ja muiden ”viljelin” näköisten koirarotujen suosio on ollut nousussa, ja syyksi on arveltu *Game of Thrones* -sarjaa hurjasusineen. ■

VAIKUTTAVIA KUVIA

TEKSTI | Mari Aro

SANAT, KUVA, TAITTO, ääni ja liikkuva kuva: kaikki nämä elementit, yhdessä tai erikseen, luovat merkityksiä. Viihdeteollisuus on jo pitkään ollut tietoinen paitsi kuvien voimasta myös eläinten vetovoimasta. Voimakkaasti visuaalisella viihdeteollisuudella on ollut yllättäviä ja kauaskantoisikin vaikutuksia käsityksiimme eläimistä.

Kanit ja porkkanat

Jänikset ja kanit eivät syö luonnonoloissa porkkanoita, eivätkä porkkanat ole pitkäkorville terveellisiä. Niiden sokeripitoisuus on korkea, joten lemmikkikanienkin tulisi herkutella porkkanoilla vain harvoin ja pienissä määrin. Miksi ajatus kaneista ja porkkanoista on iskostunut mieliiimme niin sitkeästi?

Tarina alkaa **Frank Capran** ohjaamasta elokuvasta *Tapahtui eräänä yönä* (1934). Elokuva oli suunnattoman suosittu ja voitti ensimmäisenä elokuvana Oscar-palkinnon viidessä tärkeimmässä kategoriassa: paras elokuva, ohjaus, miespääosan esittäjä, naispääosan esittäjä ja käsikirjoitus. Elokuva teki miespääosan esittäjästä **Clark Gablesta** tähden. Gable esitti elokuvassa nokkelaa ja hiukan erikoista toimittajaa, joka yhdessä elokuvan kohtauksessa selittää **Claudette Colbertin** esittämälle hahmolle liftaamisen syvintä olemusta – porkkanaa natustellen.

Muutama vuosi myöhemmin elokuvayleisölle esiteltiin Väiski Vemmelsääri. Tuttu harmaa jänis ilmaantui valkokankailla

porkkanaa natustellen ja kysyi Elmeriltä ”Eehh... what’s up, Doc?”. Väiskin ääni, fraasi ”What’s up, Doc?” ja porkkana olivat kaikki humoristisia viittauksia Capran elokuvaan, jonka kaikki tuolloin tunsivat. Porkkana jäi Väiski Vemmelsäären vakiorekvisiitaksi. Piirroshahmosta tuli hyvin suosittu, ja kuva Väiskistä porkkanoinen iskostui ihmisten mieliin. Kuuluu pupu alkoi vaikuttaa kanien kuviin, ja pian porkkanat olivat kanikuvien vakioisike – ja niinpä edelleen, vielä vuosikymmeniä myöhemminkin, monet meistä kuvittelevat, että kanit syövät porkkanoita.

Kuuluisat koirat

Viihdeteollisuus on vaikuttanut myös esimerkiksi koirarotujen suosioon. *Lassie*-elokuvat nostivat pitkäkarvaisten skotlantinpaimenkoirien suosion taivaisiin kokonaisen vuosikymmenen ajaksi. Chi-

LUE LISÄÄ

- **Anne Heinonen:** Eriarvoiset eläimet: ihminen, kone, eläin. Eläindiskurssi ja spesismi Aamulehdessä. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/92428/gradu00428.pdf>
- **Heta Lähdesmäki:** Susien paikat: ihminen ja susi 1900-luvun Suomessa. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/71524>
- **Milla-Maria Joki:** Rescueurkissa tarinataloudessa: Kertomuksia kissoista, joista sinun pitäisi välittää. <https://ilmiomedia.fi/artikkelit/rescueurkissa-tarinataloudessa-kertomuksia-kissoista-joista-sinun-pitaisi-valittaa/>
- **Salla Tuomivaara:** Voiko eläintä kertoa? – Miksi kerromme eläimet ensisijaisesti erojemme kautta ja miten se vaikuttaa ajatuksiimme eläimistä. <https://voikohanke.com/2021/02/05/voiko-elainta-kertoa-miksi-kerromme-elaimet-ensisijaisesti-erojemme-kautta-ja-miten-se-vaikuttaa-ajatuksiimme-elaimista/>

Sanojen luomilla kategorioilla erotellaan samankin lajin edustajia eri luokkiin. Kani voi olla hemmoteltu lemmikki, haitallisena pidetty citykani, tuotantoeläin tai koe-eläin.

artikkeleista olikin sijoitettu kategoriaan ”maatalous”. Itse luokittelin lehmät eläimiksi, mutta lehti piti niitä ensisijaisesti talouden osasina.

Eläinten luokittelulla on suuri merkitys niiden elämälle ja olosuhteille. Lemmikkeläimiin kohdistetaan erilaisia odotuksia, tunteita ja asenteita kuin vaikkapa tuotantoeläimiin.

Sanojen luomilla kategorioilla erotellaan samankin lajin edustajat eri luokkiin. Kanit voivat olla hemmoteltuja, rakastettuja lemmikkejä, joilla on nimi, joiden ravinnosta ja terveydestä huolehditaan pieteetillä ja joiden toivotaan elävän mahdollisimman pitkään. Ne voivat olla citykaneja, joita pidetään haitallisina ja tuhoa aiheuttavina ja joiden kohdalla pohditaan hallintakeinoja (mikä on kiertoilmaus kanien hävittämiseksi). Kaneja myös kasvatetaan ravinnoksi. Tällöin ne ovat tuotantoeläimiä, joiden elämään kuuluvat yleensä vain syntymä, sopivan kokoiseksi pulskistuminen ja teurastus yleensä noin kolmen kuukauden ikäisenä. Kanit voivat myös olla koe-eläimiä laboratoriossa: testien alustoja, joiden kärsimys on toissijainen asia testitulosten tuottamiselle.

Lakikieli ja eläimet

Kategoriat vaikuttavat eläinten kohteluun myös lain tasolla. Kun kettu on riistaeläin, sen kohtelua määrittää ennen kaikkea metsästyslaki. Villieläimenä se voi elää elämänsä luonnonmukaisesti useiden neliökilometrien alueella, mutta elo–huhtikuussa sen saa tappa. Jos kettu asuu eläintarhassa, tilaa tulee olla 1000 neliometriä kahta kettuperheryhmää kohden. Turkistarhassa asuva kettu ansaitsee lain mukaan 0,8 neliometrin häkin ilman minkäänlaista mahdollisuutta esimerkiksi kaivamiseen, mikä on ketun luontainen tarve. Ja kuolema on odotettavissa noin kuukauden ikäisenä.

Eläinten lajityypilliset tarpeet eivät muutu ihmisten luomien luokkien mukaan. Siitä huolimatta ihmisten toimintaa eläimiä kohtaan säätelevät luokat, jotka perustuvat ihmisen haluihin: haluun silittää ja rakastaa, kasvattaa puutarhakasveja, saada selville tietyn aineen myrkyllisyys, syödä lihaa, käyttää turkkia. ■

ESIMERKKEJÄ SIITÄ, MITEN MEDIA ARVOTTA ELÄIMIÄ

KOIRA

Koiraihmisille napsahtaa lisälasku: kaikki koirat, myös sekarotuiset on sirutettava ja ilmoitettava valtion koiratietokantaan

YLE 10.4.2021. Ihmiskeskeisyyttä uutisoinnissa. Koirien turvallisuutta merkittävästi lisäävä päätös päätettiin esitellä rahanmenona.

Pulut, eli kesykyhykät (*columba livia domestica*), ovat ympäri maailmaa monien halveksimia siivekkäitä syöpäläisiä. ”Lentävät rotat” ovat tuttu näky monen maan torilla, ja taivaalta tippuva epämieluisa linnun kakka uuden takin tai hatun päälle on komediaklassikko. Aina näin ei kuitenkaan ole ollut.

Ilta-lehti 18.3.2019. Yli miljoona euroa maksanutta kilpakyhykyä koskevan jutun ensimmäinen kappale. Urbanissa ympäristössä ihmisten sotkuja siivoava pulu nimetään siivekkääksi syöpäläiseksi.

Päivälehti 22.7.2017 | Pääkirjoitus

Ärsyttävät cityeläimet ovat tulleet jäädäkseen

Valkoposkianhista, lokeista ja rotista on tullut osa kaupunkiluontoa.

22.7.2017 2:00

KAUPUNGISSA viihtyvistä cityeläimistä näyttää tulleen kaupunkilaisille jokakesäinen riesa.

Helsingin Sanomat 22.7.2017. Kirjoittajan suhtautuminen kaupunkiympäristössä eläviin eläimiin ei jää epäselväksi, ja sanavaihinnoista voisi päätellä, että hän olettaa lukijan olevan samaa mieltä.